

РЕЦЕНЗІЯ

НА КНИГУ «ETYCZNE I SPOŁECZNE WYMIARY PRACY»

redakcja naukowa Ireneusz m. Światała, norbert g. Pikuła, katarzyna białożyт.
Krakow. Impuls. 2017

Не так давно у Краківському видавництві «IMPULS» побачила світ книга «Етичні і соціальні виміри праці» за науковою редакцією І. Шьвітала, Н. Пікули, К. Бяложит. Цей творчий задум, спрямований на міждисциплінарний аналіз праці людини на початку XXI століття, реалізовано науково-педагогічними працівниками Інституту соціальної праці Педагогічного університету імені Комісії народної освіти у Кракові, який очолює доктор хабілітовани, професор Н. Пікула.

Передусім зазначимо, що книгу відкриває нетрадиційний, глибоко обґрунтований і досить цікавий вступ. Його автори – наукові редактори І. Шьвітала, Н. Пікула, К. Бяложит – викладають своє бачення цієї проблеми в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів. Вони наголошують, що поряд із значними економічними відмінностями помітною є специфіка, пов'язана із сталістю і стабільністю праці, оскільки на ринку починають функціонувати «працівники з портфоліо». Хоча вони мають побоювання у зв'язку з довільним працевлаштуванням і звільненням людей з роботи власниками підприємств, а також неспокій, зумовлений невідповідними умовами праці, що знижує мотивацію до ретельної праці, креативної діяльності. Як зазначає В. Фурманек (W. Furmanek) «праця не є однорідним поняттям. Його належить розглядати у багатьох вимірах і багатьох контекстах, що уможливило дослідження цієї активності людини під кутом зору її місця в суспільстві».

Редактори цього видання звертаються до змісту визначення поняття відомими вченими, зокрема: З. Вятровські (Z. Wiatrowski), С. Квятковські (S. Kwiatkowski), А. Радзівіч-Вінніські (A. Radziejewicz-Winnicki). Отже, відбувається наукова дискусія, до якої приєдналися автори книги «Етичні і суспільні виміри праці».

Книга, що рецензується, охоплює три частини:

I. Аксиологічні виміри праці людини (Aksjologiczne wymiary pracy człowieka);

II. Старість і неповносправність у контексті ринку праці (Starość i niepełnosprawność wobec rynku pracy);

III. Підготовка працівників до змін на ринку праці (Przygotowanie pracowników do zmieniającego się rynku pracy).

Звернемося до змісту цього видання. Аналізуючи аксиологічні виміри праці людини, Ireneusz M. Światała розглядає етику в контексті сучасних суспільних проблем, особливості морального розвитку людини як процес інтерналізації етичних засад, причини проявів порушення моральних норм у сучасному суспільстві. Вчений наводить офіційні статистичні дані за 2014–2015 рр., які свідчать про негативні тенденції в цій сфері життєдіяльності громадян Польщі. Він також констатує, що убогство і матеріальні нестатки призводять до ускладнень у функціонуванні багатьох родин. Прагнення до збагачення, в тому числі й за кошти родини, спричинило багато конфліктів, дисфункціональність, і навіть призвело до розпаду багатьох сімей. Зламалася система внутрішньородинних цінностей, відбулося зростання консумпціонізму та індивідуалізму, а також морального релятивізму. Висновок цього дослідника: головним завданням етики є піднесення рівня моральності всього суспільства, що впливатиме на усунення негативних явищ.

Значний інтерес викликає стаття Домініки Созанської (Dominika Sozańska) «Гідність людини, яка працює в добу прекаріату» («Godność człowieka pracującego w dobie prekariatu»). Авторка представила розуміння гідності людини в різних

джерелах, а також у документах католицького Костьолу та Міжнародної організації праці. Вона характеризує прекаріат як соціальний клас, що охоплює людей, які страждають від прекарності (нестабільності способу життя і праці без довгострокових гарантій і надійного заробітку). Науковець дійшла висновку: «Втішним є факт, що в рамках можливостей людини лежить також здатність до виправлення такого становища. Залишається мати надію, що розумність і потреба оборони власної гідності дозволить подолати обмеження, які несе із собою прекарність» (с. 40).

Ще одному важливому аксіологічному аспекту присвятила свою статтю Малгожата Дуда (Małgorzata Duda) – «Вартість людської праці в світі тих, хто шукає працю – нарис проблематики» («Wartość ludzkiej pracy w świecie poszukujących pracy – zagę problematyki»). Виходячи з тези «праця для людини, а не людина для праці», М. Дуда аналізує виміри людської праці, ринок праці і демографічні процеси, порівнює покоління X, Y, Z. Свої роздуми дослідниця завершує досить складним акцентом: «Pracujący biedni a gęnek pracy w Polsce». Вона звертається до результатів дослідження, проведеного в 2008 р. Центром дослідження суспільної оцінки (Centrum Badań Opinii Społecznej). Мимоволі постає питання: чому на ринку праці є така категорія, як бідні працюючі (pracujący biedny)? (с. 54–55).

Друга частина цієї книги охоплює чотири статті, присвячені надзвичайно складним і водночас важливим проблемам старості і неповносправності в умовах ринку праці. Норберт Пікула презентує результати свого дослідження щодо суспільної ситуації старших осіб у контексті ринку праці («Sytuacja społeczna osób starszych w kontekście rynku pracy»). Ним проаналізовано суспільну позицію старших осіб, проблеми вартості праці в житті людини, а також ринок праці як простір маргіналізації найстарших працівників. Нас, як читачів, вражає і хвилює гуманний висновок вченого: «Старість не є визначником праці гіршої якості. Старість не означає менших можливостей, нижчих кваліфікацій працівників. Старість, пов'язана із життєвою мудрістю, може бути міцною основою діяльності організації. Сучасна організація повинна змінити підхід до управління людським капіталом, враховувати рівень компетенцій працівника, його сильні сторони і достоювати завдання до його знань і досвіду. Істотне значення має те, щоб в культурі, спрямованій на молодість, бачити старість й підкреслювати її цінність» (с. 73).

У статті Марти Люти-Міхаляк (Marta Luty-Michalak) «Lifelong learning a aktywizacja zawodowa osób w niemobilnym wieku produkcyjnym» розкривається Lifelong learning як компонент концепції активного старіння; висвітлюються особливості навчання старших осіб (їх участь у різних формах «школень», а також курсів в рамках формальної і неформальної освіти; аналізуються мотиви, щор спонукають поляків брати участь у неформальній освіті (с. 79–86).

На основі опрацювання декількох документальних джерел Моніка Черв (Monika Czerw) запропонувала інтерактивну модель обґрунтування психосоціальної професійної активності неповносправних осіб (с. 95). В її центральному колі формула «вміти – могли – бажати», що сприяє зниженню «професійної пасивності» (bierność zawodowa).

На нашу думку, дуже важливій сучасній проблемі присвячується стаття Катерини Бяложит (Katarzyna Białożył) «Znaczenie aktywności edukacyjnej osób starszych w adaptacji do emerytury». Авторка висвітлює мету і функції освіти старших осіб та аналізує причини різних стресогенних ситуацій, що впливають на життєдіяльність людини. Перехід на пенсію вона розглядає як довготривалий процес, що охоплює сім основних фаз (за R. Atchley) й порівнює цей підхід з дослідницькими висновками О. Чернявської (O. Czerniawska). Посилаючись на праці С. Квятковскі (S. Kwiatkowski), З. Вятровскі (Z. Wiatrowski), А. Каміньскі (A. Kamiński), дослідниця

обґрунтовує положення щодо освітньої активності старших осіб як субституту (substytut) професійної праці (с. 111–113).

Завершальний розділ книги присвячується актуальним проблемам підготовки працівників до змін на ринку праці. Актуальними є проблеми, порушені в статті Марціна Радзіволека (Marcin Radziwołk) «Emigracja rodziców jako problem pedagogiczna». Автор об'єктивно розкриває позитивні і негативні результати міграції. До перших він відносить покращення матеріальних умов сім'ї, задоволення її економічних потреб. Водночас дослідник констатує, що еміграція батьків негативно впливає на дітей, викликає в них почуття небезпеки, послаблює увагу членів родини до їх виховання.

«Stres i wypalenie zawodowe pracowników socjalnych. Konsekwencje pracy z klientem czy organizacji pracy?» – навіть у самій назві статті Катажини М. Станек (Katarzyna M. Stanek) передано гостроту цієї проблеми. Дослідниця пропонує цікаву авторську модель професійного вигорання на основі опрацювання результатів свого дослідження. Вона доводить залежність між суспільно/інтердисциплінарним чинниками і професійним вигоранням соціальних працівників (с. 148).

Різні почуття – і радості і водночас хвилювання – викликає зміст статті Гертруди Вечорек (Gertruda Wieczorek) і Катажини Бартошек (Katarzyna Bartoszek) «Wsparcie i możliwości pomocy weteranom w Polsce». Епіграф «А якщо комусь відкрита дорога до неба, то тим, які служать Вітчизні» (A jeśli komu droga otwarta na nieba, tym, co służą ojczyźnie). Автори аналізують законодавчі аспекти підтримки польських ветеранів, напрями соціальної праці з метою надання допомоги ветеранам та їхнім родинам, а також характеризують діяльність позаурядових інституцій та організацій, які підтримують ветеранів. Особливу увагу приділено такій важливій інституції як Центр допомоги родині (Centrum Pomocy Rodzinie). Окреслено першочергові завдання діяльності цього Центру.

Завершуючи нашу рецензію, не можемо не згадати статтю Януша Косцельняка (Janusz Kościelniak) «Kwestia bezrobocia i pomocy bezrobotnym w Polsce okresu międzywojennego w pismach pioniera socjologii parafii księdza Franciszka Mirka (1893–1970)». В ній проаналізовано рівень безробіття у міжвоєнний період у Польщі, розкрито причини та способи боротьби з ним на особистому прикладі соціолога парафії Ксьондза Ф. Мірка. Запропоновані підходи щодо попередження безробіття є актуальними й для нашого часу.

Ми перегорнули останню сторінку цієї книги, яка пронизана ідеями невмирущої етики в праці людини. Її створили науковці, високі професіонали в цій галузі, яким притаманно почуття соціальної відповідальності за результати своїх пошуків та рекомендації. Авторами використано широку джерельну базу, зокрема: документи міжнародних організацій, статистичні дані (наприклад, Євростату), результати досліджень із соціальної педагогіки та геронтології, викладені в монографіях, збірниках наукових праць і часописах. Вивчення змісту цієї книги дозволяє дійти висновку щодо належного рівня методологічної культури її авторів.

Вважаємо, що це видання має важливе теоретичне і практичне значення для науково-педагогічних і соціальних працівників України, а також для аспірантів і докторантів.

**Доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України,
академік-секретар відділення педагогіки
і психології професійно-технічної освіти
НАПН України**

Н. Г. Ничкало